

Både växter och insekter hör till Staffan Kihls favoritområden. Båda intressena tillfredsställdes i rikt mått på Botanikdagarna i Dalsland 27–29 juli.

FIGUR 1. Vid Ranneberget växte uddbräken *Polystichum aculeatum* och taggbräken *P. lonchitis* (nere till vänster på bilden) tillsammans.
FOTO: Staffan Kihl.

Botanikdagarna i Dalsland

STAFFAN KIHLL

Målet för årets botanikdag var Dalsland. Onsdagen den 26 juni samlades 88 förväntansfulla botanister och 11 representanter för arrangörerna i Dals Rostock, som skulle vara basen för tre dagars exkursioner i landskapet. Arrangör var Dalslands Botaniska Förening. De bosatta i Dalsland räckte dock inte riktigt till, utan hjälp hade inkallats även från Västergötland.

Vädret på ankomstdagen var inte speciellt lockande. Vi som kom resande från öster möttes i Närke av kraftigt regn som minskade först när vi närmade oss Dals Rostock. Under exkursionsdagarna hade vi dock bättre tur med vädret, solglimtar och bara någon enstaka regnskur. Vi inkvarterades på Kroppefjälls

hotell och vandrarhem, som också svarade för den mycket välsmakande maten alla dagarna.

Dalsland, det näst minsta landskapet på fastlandet (bara Blekinge är mindre), kanske inte är så välkänt bland kärlväxtbotanister. För bryologer och geologer har det dock länge varit ett Eldorado. Orsaken är den så kallade Dalformationen, som täcker de centrala och norra delarna av landskapet. Dalformationen är unik för svenska förhållanden med sin blandning av vulkaniska och sedimentära basiska bergarter. Detta i kombination med en relativt hög årsnederbörd har skapat idealiska förhållanden för många kalkgynnade kärlväxter och mossor. I Dalsland finns ungefär sjuhundra av Sveriges cirka elvahundra mossarter!

Ankomstdagens kväll höll Karl Inge Åhäll ett intressant föredrag om Dalslands geologi med fokus på Dalformationen. Som vanligt bjöds det också i år på givande föredrag de övriga kvällarna. Efter torsdagens middag pratade Tomas Hallingbäck om Dalslands mossflora, på fredagen berättade Kerstin Ljungqvist om medicinalväxtodlingen i Dals Rostock och på lördagen avslutades föreläsningsserien av Anders Bohlin som presenterade och personifierade tidigare dalsländska botanister.

Exkursionsdagarna var uppdelade på tre välorganiserade turer, en i södra delen av landskapet, en i centrala och en i norra, alla under sakkunnig ledning av arrangörerna. På den södra turen besökte vi huvudsakligen strandmiljöer vid Väneren, de centrala och norra turerna ägnades helt åt lokaler inom Dalformationen.

Södra Dalsland

Vid **Dalbergsån** besökte vi åns mynningsområde i Väneren. Floran är typisk för en näringsrik slättmiljö med exempelvis vattenkräppa *Rumex hydrolapathum* och blomvass *Butomus umbellatus*, men här finns också artrika klippstränder. På strandklipporna växte bland annat strandviol *Viola stagnina* (nu i frukt), vildlin *Linum catharticum*, och strandveronika *Veronica longifolia*.

Sikhall ligger vid en grund vik i Väneren där den delvis öppna sandstranden hyser en intressant flora med många ovanligare växter, till exempel strandlummer *Lycopodiella inundata*, borsttåg *Juncus squarrosus*, agnsäv *Eleocharis uniglumis*, med sina karaktäristiska röda skottbaser, spikblad *Hydrocotyle vulgaris* och dvärglin *Radiola limoides* (figur 2). Här växte också ett individ av den ovanliga mandelpilen *Salix triandra*.

På ängen ovanför stranden kunde vi se allmän metallvingesvärmare *Adscita statices* (figur 3), en vacker liten blå fjäril som snabbt blivit allt mer sällsynt och numera är rödlistad (NT). Fjärilen är mycket lokalbunden och helt knuten till slättermark och marker med lågt betestryck, miljöer som blivit allt ovanligare i det moderna landskapet.

FIGUR 2. Dvärglin *Radiola limoides* fanns i mängder på stranden vid Sikhall. Men det gällde att få syn på den!
FOTO: Patrik Engström.

FIGUR 3. Allmän metallvingesvärmare *Adscita statices* kan inte längre kallas allmän. Den har minskat i takt med att blomsterrika marker försvinner.
FOTO: Staffan Kihl.

FIGUR 4. En ensam ögonpyrola *Moneses uniflora* i den frodiga Björndalen.

FOTO: Staffan Kihl.

Dalbobergen är ett kommunalt naturreservat bildat på mark som fungerat som Vänersborgs betesallmänning. Området är numera skogbeväxt med framför allt ek och tall, i branterna ner mot Vänern lind och hassel. Här ligger också Bastungens gamla fyr vid inloppet till Vänersborg, använd till cirka 1930, där vi intog vår lunch i lätt regn.

I den lundartade skogen växer bland annat vippärt *Lathyrus niger*, vårärt *L. vernus*, myskmadra *Galium odoratum*, storrams *Polygonatum multiflorum*, svart trolldruva *Actaea spicata* och skogs-svingel *Drymochloa altissima*. Närmare stranden kunde vi också beskåda banbjörnbär *Rubus bifrons*, på artens enda kända väst-svenska lokal (en lokal till finns i Skåne).

Resan genom den södra delen av Dalsland avslutades i **Sjöbotten**, ett naturreservat i södra delen av Kroppefjällsområdet. Det här var gruppens första möte med en växtlighet präglad av Dalformationens kalkrika och varierande berggrund. Här kunde vi till exempel notera uddbräken *Polystichum aculeatum*, strävlostas *Bromus benekenii*, sårläka *Sanicula europaea*, dvärghäxört *Circaea alpina* och skogsbräsma *Cardamine flexuosa*.

Uddbräken är en sällsynt ormbunke som är fridlyst och klassad som starkt hotad (EN). Arten är utpräglat kalkgynnad och har sin svenska huvudutbredning inom Dalformationen, där den är känd från 14 lokaler.

Centrala Dalsland

Resan genom de centrala delarna av landskapet inleddes i **Norra Bäsane**, ett naturreservat som bildats i första hand på grund av sin rika mossflora. Området upptäcktes på 1910-talet av amatörbotanisten och mosskännaren Sixten Bergström. Han studerade området i tjugo år och kunde notera cirka trehundra mossarter, vilket gör Norra Bäsane till en av Sveriges artrikaste mosslokaler. I reservatet ingår också ett botaniskt intressant strandkärr vid Stutedalstjärnet i närheten.

Vid ankomsten mötte Tomas Hallingbäck som ledde moss-exkursionen. Mosslokalen är trång och rymmer inte så många personer varför gruppen delades upp så att de som inte prioriterade mossorna i stället besökte Stutedalstjärnet där de bland annat kunde beskåda loppstarr *Carex pulicaris*, knagglestarr *C. flava*, kärrfibbla *Crepis paludosa*, klockljung *Erica tetralix* och tvåblad *Listera ovata*.

Nästa stopp var i naturreservatet **Ranneberget**, vars sluttningar och rasbranter innehåller en intressant flora präglad av Dalformationens kalkrika berggrund. Här växte uddbräken och taggbräken *Polystichum lonchitis* tillsammans (figur 1).

Lagom till lunch kom vi till ett soligt Häverud och besökte den närliggande **Ramslöksdalen**, där vi bland annat kunde se

den ovanliga klippoxeln *Sorbus rupicola* samt både rött oxbär och svartoxbär (*Cotoneaster scandinavicus*, *C. niger*). På en bergvägg i närheten satt en helt nykläckt hona av metalltrollslända *Somatochlora metallica* och torkade sina vingar (figur 5). Alldeles intill på bergväggen satt dessutom resterna av puppskalet kvar. Efter promenaden åt vi lunch i en park där vi fick sällskap av en lindsvärmare *Mimas tiliae* som snällt lät sig beskådas och fotograferas.

Efter lunchen fortsatte vi till **Ryr**, ett naturreservat som bildats för att skydda de mest intressanta delarna av det som finns kvar av det ålderdomliga kulturlandskapet på Ryrhalvön. Den värdefullaste vegetationen finns på de solöppna kalktorrängarna och hållmarkerna vid stränderna. Här kan man till exempel se murruta *Asplenium ruta-muraria*, ormtunga *Ophioglossum vulgatum*, fjällhüllebräken *Woodsia alpina*, trollsmultron *Drymocallis rupestris* och bergjohannesört *Hypericum montanum*.

Norra Dalsland

Den norra turen inleddes med ett besök vid **Långetjärn** på Brurefjället, där vi bland annat såg fjällhüllebräken och kantlök (eller berglök som dalslänningarna säger) *Allium lusitanicum*.

Baljåsen är med sina 302 meter över havet Dalslands högsta punkt. Berggrunden är här granit men i dalgångarna finns lerskiffer med frodig vegetation. Vi gjorde en vandring i en sådan dalgång, **Björndalen**, med bland annat ögonpyrola *Moneses uniflora* (figur 4), granspira *Pedicularis sylvatica*, skogsklocka *Campanula cervicaria* (20 ex), strävlost och dvärghäxört.

Lagom till lunch anlände vi till **Bräcke ängar** och lika lagom öppnade sig himlens slussar för en störtkur. Lämpligt nog

FIGUR 5. En nykläckt hona av metalltrollslända *Somatochlora metallica* torkar sina vingar.
FOTO: Staffan Kihl.

FIGUR 6. Brudsporre *Gymnadenia conopsea* blommar vackert och rikligt på Bräcke ängar.
FOTO: Brita Svensson.

FIGUR 7. Violettkantad guldvinge *Lycaena hippothoe* på Bräcke ängar.

FOTO: Staffan Kihl.

stannade bussen intill en maskinhall som länsstyrelsen använder och turligt nog hade en av guiderna nyckel dit. Vi kunde alltså lunch under tak bland allsköns maskiner och verktyg, hur som helst slapp vi att bli blöta.

Regnet upphörde dock snabbt och när vi hade ätit klart kunde vi ge oss ut på vår exkursion. Bräcke ängar är ett ålderdomligt kulturlandskap med lång hävd som har restaurerats sedan området blev naturreservat 1975. Berggrunden är kalkrika skiffrar som skapar förutsättning för en rik ängsflora. Här hittade vi bland annat brudsporre *Gymnadenia conopsea* i massor (figur 6), fältgentiana *Gentianella campestris* (i knopp) och nästrot *Neottia nidus-avis*.

Bräcke ängar är säkerligen också en mycket fin fjärilslokal, men efter störtskuren var det tyvärr ytterst få fjärilar som var i farten. Vi kunde i alla fall se violettkantad guldvinge *Lycaena hippothoe* (figur 7), en rödlistad art som är typisk för traditionella, ögödslade ängsmarker.

Dagen avslutades med ett besök vid **Hallebol i Tösse** där de som så önskade kunde beundra en stor sydlig förekomst av krusbräken *Cryptogramma crispa*.

Dessutom fanns det för intresserade möjlighet att på avresedagen antingen besöka Svarvaretorget nära Dals Rostock, Sveriges rikaste lokal för uddbräken, eller att besöka örtagården och apoteksmuseet i samhället.

Avrundning

På ett sätt var botanikdagarna 2013 som de alltid brukar vara – tre innehållsrika och stimulerande dagar i trevligt sällskap. Några saker från just de här dagarna kommer dock att stanna kvar länge i minnet. Att uppleva den unika koncentrationen inom ett begränsat område av botaniskt intressanta miljöer som Dalformationen skapat förutsättningar för, var något alldeles speciellt. Den satsning som gjorts på att bevara och restaurera gamla kulturskapade miljöer imponerade mycket och lockar till flera återbesök av lokaler som Ryr och Bräcke ängar. **SBT**

Kihl, S. 2013: Botanikdagarna i Dalsland. [Botany Days in Dalsland.] *Svensk Bot. Tidskr.* 107: 292–296.

An account of the Swedish Botanical Society's yearly Botany Days, which 2013 were held in the province of Dalsland, is given.

Staffan Kihl är amatörbotanist med en bakgrund i IT-branschen. Staffan har i många år varit teknisk redaktör för *Daphne*, tidskrift för de botaniska föreningarna i Stockholm och Uppsala.

Adress: Hällebergsvägen 53,
141 41 Huddinge
E-post: staffan.kihl@gmail.com

